

УДК 378-057.85

ПОРТФОЛІО ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ В ГРУПІ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ

Оксана Коханко

У статті розглянуто різні підходи до тлумачення поняття «портфоліо»; визначено його функції, види і принципи впровадження. Запропоновано структуру портфоліо як важливого засобу формування готовності майбутніх учителів до роботи в групі продовженого дня.

Ключові слова: початкова школа, група продовженого дня (ГПД), готовність вчителя, підготовка студентів, портфоліо.

Постановка проблеми. Запровадження компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх фахівців є одним із пріоритетних напрямів модернізації вітчизняної системи вищої освіти на сучасному етапі. Зокрема, вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів, крім модернізації змісту, передбачає оновлення традиційних форм, методів і засобів навчання студентів із використанням інноваційних освітніх технологій. Популярними серед них є інтерактивні та проектні технології, дистанційне навчання, проведення тренінгів, використання кейс-методу, методу презентацій і створення портфоліо. Вважаємо за доцільне звернути увагу саме на створення студентами власного портфоліо в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін, що сприяє узагальненню та оцінці власних навчальних досягнень.

У професійному становленні майбутнього вчителя на перше місце вищі педагогічні навчальні заклади (ВПНЗ) сьогодні ставлять формування активної життєвої позиції, потреби в саморозвитку і самовдосконаленні. Зміщення акценту навчально-виховного процесу на самостійну роботу студентів зумовлює необхідність навчання майбутніх учителів адекватному сприйняттю і розумінню своїх переваг і недоліків. Саме в портфоліо закладено значний потенціал для самоаналізу рівня сформованості професійних здатностей студентів.

Аналіз актуальних досліджень. Науковці розглядають портфоліо як: метод навчання (В. Девісілов, Н. Заячківська, Г. П'ятакова), педагогічну технологію або об'єднання технологій (Д. Алфімов, Н. Михайлова, М. Остренко, О. Пічкур, Н. Савіна, І. Шалигіна), метод і технологію (Т. Березна, О. Пічкур), форму організації навчання (К. Осадча), метод або форму контролю (І. Голуб, І. Книш, Дж. Пейп, М. Чошанов, І. Шалигіна), інструмент оцінювання (Г. Голуб, М. Пінська, О. Чуракова, І. Шалигіна), альтернативний спосіб оцінювання навчальних досягнень учнів (В. Загвоздкін, Н. Зеленко, А. Могилевська, Т. Татаринцева), методик оцінювання компетентностей (О. Пінчук), засіб моніторингу індивідуальних досягнень чи форму альтернативного екзамену (Т. Новикова, М. Пінська, О. Прутченков, О. Семінов) [2].

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності поняття «портфоліо», аналізі функцій, типів, вимог і структури портфоліо, обґрунтуванні значення портфоліо у формуванні професійної готовності майбутнього вчителя організувати групу продовженого дня з молодшими школярами.

Виклад основного матеріалу. Портфоліо – це збірка виконаних робіт і напрацювань певної особи (компанії). Портфоліо може бути як на папері, так і в електронному вигляді [1]. У перекладі з французької «портфоліо» означає «викладати», «формулювати», «нести» і «лист», «сторінка» або «досє», «збірник досягнень»; у перекладі з італійської означає «папка з документами», «папка спеціаліста». Мета створення портфоліо – накопичення досягнень, відслідковування професійного прогресу, представлення діяльності та професійного розвитку за окремий проміжок часу [1]. Цей термін набув статусу педагогічної технології ще у 80-х роках минулого століття в освітній практиці Сполучених Штатів Америки, а згодом у країнах Європи, в тому числі й в Україні [7].

Функції портфоліо дуже широкі. Це і діагностика зміни за певний проміжок часу; і змістовна фіксація, що розкриває спектр виконуваних робіт; і розвиваюча, що забезпечує безперервний процес освіти та самоосвіти; і мотиваційна – відзначає результати діяльності; і рейтингова – дає можливість виявити кількісні та якісні індивідуальні досягнення [1].

Питання впровадження засобу портфоліо в навчальному процесі не нове, адже його успішно використовували педагоги в різні часи. «Як спосіб фіксування, нагромадження, оцінювання й самооцінювання індивідуальних досягнень суб'єктів навчання, технологія портфоліо поширилась не тільки в загальноосвітніх школах, а й у вищих навчальних закладах, набувши при цьому сучасної та ефективної форми оцінювання, доповнення традиційних контрольних засобів, спрямованих на перевірку репродуктивного рівня засвоєння інформації, фактологічних та алгоритмічних знань і вмінь, включаючи іспити» [7, с. 42].

Ми звернулися до даного засобу в межах викладання професійно-орієнтованого спецкурсу «Вихователь ГПД: функції та зміст діяльності». Доцільно зазначити, що система підготовки майбутніх учителів до виконання функцій вихователя ГПД у сучасній психолого-педагогічній літературі комплексно не розглядається. В умовах значно зміненого соціально-економічного середовища до майбутнього вчителя та вихователя ГПД висуваються підвищені вимоги. У першу чергу, це професійна компетентність і готовність організовувати навчально-виховний процес з урахуванням сучасних суспільних запитів та індивідуальних потреб кожної дитини. Чи готовий випускник ВПНЗ до виконання функцій вихователя ГПД? До використання нових методик і технологій у групі продовженого дня? Як він оцінює свій рівень відповідної готовності?

Упровадження засобу портфоліо надало можливість якісно проаналізувати результати роботи студентів під час опанування спецкурсу та організувати їм поле для рефлексії і самооцінки сформованості готовності організовувати роботу ГПД у системі початкової ланки освіти. Ми цілком погоджуємося з Н. Михайловою, яка розглядає «портфоліо студента» як інструмент самооцінки власного пізнаваного, творчого потенціалу, рефлексії його власної діяльності, тобто як засіб оцінки рівня підготовки майбутнього вчителя. Технології, які об'єднуються назвою «портфоліо студента», сприяють формуванню необхідних навичок рефлексії, зокрема самоспостереженню та роздумів [3].

У процесі опанування студентами спецкурсу «Вихователь ГПД: функції та зміст діяльності» при роботі з портфоліо враховувалися такі *основні принципи* (за Є. Полат):

1) самооцінка результатів (проміжних, підсумкових) оволодіння певними видами навчальної, наукової та творчої діяльності;

2) систематичність і регулярність самомоніторингу. Студент систематично відстежує результати своєї діяльності у вибраній ним галузі, відбирає найбільш цікаві роботи в своє «досьє», організовує їх у передбачену структуру. Зазначені види роботи складають сутність рефлексії, заради якої і використовуються ця технологія;

3) структуризація та логічність матеріалів, які представлені у «Портфоліо»;

4) акуратність і естетичність оформлення «Портфоліо»;

5) цілісність, тематична завершеність матеріалів;

6) наочність і обґрунтованість презентації «Портфоліо студента» [4].

Портфоліо можуть бути різними за своєю типологією. Тому, ми спробували об'єднати декілька *типів портфоліо* в один комплекс і зробити його багатофункціональним: портфоліо як спосіб оцінювання досягнень студента зі спецкурсу «Вихователь ГПД: функції та зміст діяльності» (папка готових робіт); тематичне портфоліо необхідних документів ГПД; портфоліо професійних досягнень студента – майбутнього вихователя ГПД як спосіб рефлексії та самооцінки; портфоліо особистісного розвитку майбутнього вихователя ГПД; оцінювальне портфоліо (залікова робота).

Структура портфоліо майбутнього вихователя ГПД включає розділи і підрозділи з методичними матеріалами. *Перший розділ* «Нормативно-правові документи ГПД» включає документи, які регулюють роботу ГПД і визначають обов'язки, функції та зміст діяльності вихователя ГПД. Зокрема:

- Закон України про загальну середню освіту: Розділ III: стаття 16, п.4 (про режим роботи школи); стаття 25, п.1 (про педагогічне навантаження); стаття 15, п.5 (про навчальні плани та навантаження учнів);

- Наказ МОН України № 128 від 20.02.2002 р. Додаток I. П. 7. (про наповнюваність ГПД);

- Витяг з листа МОН України № 1/9-468 від 29.12.2001 р. (про розподіл часу на виконання домашніх завдань учнями 1-4 класів);

- Положення про групу продовженого дня загальноосвітнього навчального закладу (Постанова КМУ № 1121 від 05.10.09 року);

- Посадова інструкція вихователя ГПД;

- зразок інструкції з охорони праці (безпеки життєдіяльності);

- зразок заяви батьків;

- зразок наказу про відкриття в школі ГПД;

- зразок «кур'єрської карти».

Другий розділ «Каталог методичної літератури» – це власна бібліографія прочитаних студентом видань і список науково-методичної літератури та інтернет-джерел з питань діяльності ГПД. Цей розділ може містити додатковий підпункт – аналіз студентом примірника українського періодичного журналу «Вихователю ГПД».

Змістовним і досить об'ємним є *третій розділ* «Методична скарбничка вихователя ГПД», який містить матеріали щодо організації та проведення всіх режимних моментів у ГПД початкової школи. Він має такі підрозділи:

- «Я вмію заповнювати журнал ГПД», що містить зразок заповненого згідно вимог основного документу вихователя – «Журнал ГПД».

- «Я вмю планувати роботу ГПД» – містить зразки орієнтовних планів роботи вихователя на півріччя; зразок орієнтовного щоденного плану роботи вихователя; приклади режимів дня у ГПД для кожного класу.

- «Я діагностую ...» – включає матеріали діагностичних методів. Наприклад, анкета для батьків «Що ми очікуємо від ГПД?» та анкета для учнів «Що я очікую від ГПД?».

- «Самопідготовка – це серйозно!» – містить приклади пам'яток для вчителя і учнів щодо організації етапу самопідготовки (виконання домашніх завдань з різних навчальних предметів у ГПД).

- «Ми граємось...» – містить зміст рухливих ігор для молодших школярів (для вулиці і спортивного залу) та ігор за партами.

- «Прогулянки – це важливо!» – включає приклади цільових прогулянок і планів-конспектів екскурсій для учнів 1-4 класів на різні тематики.

- «Позакласна робота в ГПД» – містить зміст виховних бесід з морального виховання, з основ безпеки життєдіяльності та фізичного оздоровлення; сценарії проведення різних свят; список мультфільмів і дитячих фільмів для молодших школярів, які не містять педагогічно ризикованих епізодів (бажано додати диск з відео чи аудіо записами); список дитячої літератури (для додаткового читання) для кожного класу (1-4); ребуси, загадки і кросворди для молодших школярів.

Четвертий розділ «У світі інновацій» містить приклади нестандартних методів, форм організації ГПД і проведення окремих її режимних моментів.

Останній (п'ятий) розділ «Мої власні надбання» містить знайдені студентом цікаві матеріали для роботи в ГПД, які мають рекомендаційний характер і свідчать про здатність майбутнього вчителя самостійно знаходити нову інформацію з проблеми дослідження.

Щодо оформлення портфоліо стандартів не існує. На заняттях із спецкурсу ми звертали увагу на логічну послідовність матеріалів, їх систематизацію і повноту. Наведемо декілька рекомендацій, які доцільно запропонувати студентам: оформлювати матеріали необхідно у вигляді файлової папки із заголовками розділів; кожен документ потрібно оформлювати в окремому файлі; на кожному елементі портфоліо бажано ставити дату, щоб прослідкувати динаміку наповнення портфоліо; у друкованому варіанті обов'язково робити посилання на документи; забезпечити достовірність і об'єктивність зібраних матеріалів, акуратність та естетичність оформлення, цілісність і тематичну завершеність матеріалів.

Робота над портфоліо проводилася студентами впродовж всього періоду вивчення спецкурсу «Вихователь ГПД: функції та зміст діяльності» та завершувалася презентацією на заліковому занятті. Використання портфоліо дало викладачу вирішити два основні завдання:

1) простежити індивідуальний прогрес студента, досягнутий ним у процесі професійної підготовки, причому поза прямим порівнянням із навчальними досягненнями інших студентів;

2) оцінити освітні досягнення студента і доповнити традиційні форми контролю (у цьому випадку підсумковий документ портфоліо може розглядатися як аналог залікової письмової роботи).

Після закінчення університету багато випускників можуть використовувати портфоліо при влаштуванні на роботу. Для шкіл, які здійснюють прийом на роботу молодих учителів, портфоліо є наочним показником рівня підготовки кандидата на місце шкільного вчителя чи вихователя групи продовженого дня.

Висновки. Результати проведеного експериментального дослідження дають підстави стверджувати, що під час професійної підготовки майбутніх учителів до виконання функцій вихователя ГПД важливе значення має оформлення портфоліо студента. Створення методичного портфоліо забезпечує розширення і систематизацію знань студентів з методики організації ГПД, розвиток дослідницької діяльності майбутніх учителів, становлення їхньої педагогічної позиції, формування рефлексивних здібностей, а також сприяє об'єктивному оцінюванню досягнень студентів та сформованості в них відповідної готовності. Вважаємо, що портфоліо є сьогодні альтернативним засобом оцінювання професійних здатностей студентів, що якісно відрізняється від традиційних іспитів.

Перспективами подальших наукових пошуків вважаємо дослідження особливостей упровадження портфоліо під час опанування інших професійно-орієнтованих дисциплін у ВПНЗ.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Електронний словник «Вікіпедія». – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Портфоліо>. – Назва з екрану.
2. Локшин В.С. Психолого-педагогічне портфоліо як засіб формування професійної управлінської компетентності майбутніх менеджерів соціокультурної сфери [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgitrbis_64. – Назва з екрану.
3. Михайлова Н. А. Педагогическая технология «Портфолио студента» как средство развития их творческой активности и рефлексии [Электронный ресурс] / Н.А. Михайлова. – Режим доступа http://www.rusnauka.com/12_APSN_2007/Pedagogica/20511.doc.htm.
4. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. [учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров] / под ред. Е.С. Полат. – М.: Академия, 2005. – 272 с.

5. Онопрієнко О. В. Портфоліо як засіб контролю результатів навчання на засадах компетентнісного підходу [Електронний ресурс] / О. В. Онопрієнко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань, 2010. – Вип. 34. – Режим доступу: http://abclab.usoz.ua/_ld/0/18.doc. – Назва з екрану.
6. Пейн С. Дж. Учебное портфолио – новая форма контроля и оценки достижений учащихся / С. Дж. Пейн // Директор школы. – 2000. – № 1. – С. 65-67.
7. Пинчур О. М. Метод «Портфоліо» як засіб формування рефлексивної культури майбутнього дизайнера [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/579/1/ПОРТФОЛІО.pdf>. – Назва з екрану.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Коханко Оксана Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та методики початкового навчання Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя до проектування навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи засобами сучасних педагогічних технологій.